

УДК 656.61:330.34

О.П. Кириченко, канд. екон. наук

Національний університет кораблебудування імені адм. Макарова, м. Миколаїв, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЙ МОРСЬКОГО ПОРТУ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**О.П. Кириченко**, канд. экон. наук

Национальный университет кораблестроения имени адм. Макарова, г. Николаев, Украина

ТРАНСФОРМАЦИЯ ФУНКЦИЙ МОРСКОГО ПОРТА ПОД ВЛИЯНИЕМ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ**Oksana Kyrychenko**, PhD in Economics

Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine

THE TRANSFORMATION OF THE FUNCTIONS OF A MARINE PORT UNDER THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION'S PROCESS

Наведено основні функції, притаманні діяльності морського торговельного порту. Проаналізовано функції порту з виробничих та управлінських позицій. Зазначено, що трансформація та поява нових функцій порту обумовлюється впровадженням інноваційних технологій у суднобудуванні та машинобудуванні, використанням автоматизованих систем управління в логістиці та уніфікації стандартів у портовій діяльності. Досліджено вплив глобалізаційних процесів економіки на розширення кола функцій, що виконуються морським торговельним портом. Визначено умови появи концептуальної функції морського порту – «морські ворота», що сприяє поєднанню портових регіонів у межах однієї країни, а також з іншими морськими державами за допомогою міжнародного транспорту.

Ключові слова: морський порт, транспортний вузол, функції, трансформація, глобалізація.

Приведены основные функции, присущие деятельности морского торгового порта. Проанализированы функции порта с производственных и управленческих позиций. Отмечено, что трансформация и появление новых функций порта обуславливается внедрением инновационных технологий в судостроении и машиностроении, использованием автоматизированных систем управления в логистике и унификации стандартов в портовой деятельности. Исследовано влияние глобализационных процессов в экономике на расширение круга выполняемых функций морским торговым портом. Определены условия появления концептуальной функции морского порта – «морские ворота», что способствует объединению портовых регионов в пределах одной страны, а также с другими морскими державами с помощью международного транспорта.

Ключевые слова: морской порт, транспортный узел, функции, трансформация, глобализация.

The basic functions inherent activity marine trade port, are brought. the function of port production and management positions are analyzed. The article states that the transformation and the emergence of new port functions determined by implementation of innovative technologies in shipbuilding and mechanical engineering, the use of automated systems management in logistics and unification of standards in the port activities. The influence of the globalization processes is investigational in an economy on expansion of circle of executable functions by marine trade port. The terms of appearance of conceptual function of marine port are certain is a "marine gate", that assists the association of port regions within the limits of one country, and also with other sea powers by means of international transport.

Key words: marine port, transport knot, functions, transformation, globalization.

Постановка проблеми. Морський порт – це невід’ємна частина транспортної системи і світової торгівлі. Процес глобалізації національних економік спонукає країни до необхідності здійснювати макроекономічну політику, орієнтовану на експорт, який у свою чергу забезпечує значне зростання обсягу зовнішньоторговельного обороту. У зв’язку з цим зростає значення портів та роль виконуваних ними функцій у досягненні національних економічних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку портів є актуальними та широко обговорюються вітчизняними та зарубіжними спеціалістами. Дослідженням функцій портів, диверсифікації їх діяльності й оптимізації роботи присвячено велику кількість робіт вітчизняних учених, серед яких Н. В. Волкова, В. І. Чекаловець, А. Л. Колодіна, В. В. Вінніков, А. В. Вардіашвілі [1; 2; 3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальними залишаються питання вдосконалення організаційної діяльності морських портів, формування тарифної політики, умов залучення інвестицій та зростання вантажообігу в умовах глобалізаційних викликів. Водночас відсутній комплексний підхід щодо розвитку

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

морських портів, який би враховував сучасні міжнародні практики функціонування та мав гнучку політику до змін на світовій гео економічній арені.

Мета статті. Метою дослідження є огляд трансформаційних змін щодо функцій морських торговельних портів, які відбуваються під впливом глобалізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Морські торговельні порти традиційно виконують такі основні функції: завантаження, розвантаження, обслуговування суден; забезпечення внутрішніх і зовнішніх транспортно-економічних зв'язків; інформаційне забезпечення переміщення вантажів; контроль дотримання всіх екологічних норм як на своїй території та акваторії, так і у прилеглому до них регіоні.

В останні десятиліття функції морських портів та їх вплив на економіку країн істотно змінилися. Більше 90 % світової торгівлі здійснюється морським транспортом і порти виступають як регулюючий центр динамічного процесу перевезень. Аналіз економічної літератури дав можливість систематизувати основні функціональні ознаки морських портів, що виконуються ними на часі, та звести їх у табл.

Таблиця

Функції морських торговельних портів на сучасному етапі господарювання

Функція	Економічний зміст
Перевантажувальний пункт 1	Надання послуг з транспортування, перевантаження та збереження вантажів на складах
Центр економічного і соціального розвитку прилеглому регіону	Виступає акумулюючою силою для нарощування обсягів вантажних перевезень та надання супутніх послуг; систематичне надходження податкових відрахувань у місцевий та державний бюджети
Політична	Забезпечення незалежності морського торгового обороту країни
Військова	Забезпечення територіальної та акваторіальної незалежності, беручи участь у військовій операції у прибережних водах, охороні конвоїв і берегової оборони. В умовах мирного часу основною функцією вважається адміністративно-правова; припинення нелегального в'їзду в країну і виїзду з неї морським шляхом іноземних громадян; контроль за дотриманням міжнародних угод з мореплавання
Фінансово-валютна	Надходження доходів, у т. ч. валютних, у платіжний баланс країни. Частка портів у формуванні ВВП від надання ними тільки транспортних послуг відносно невелика, але з урахуванням усіх інших видів діяльності частка портів у ВВП значно вище
Транзитна	Надзвичайно важлива для портів України, адже у структурі їх вантажообігу транзитні вантажі становлять більше 40 %
Захисна	Надання портової акваторії і споруд для захисту суден від негоди і в аварійних ситуаціях
Сервісна	Надання портових послуг транспортним засобам, вантажам, екіпажам суден і працівникам інших видів транспорту
Перетворююча	Полягає у трансформуванні різнорідних вантажопотоків в однорідні й навпаки (особливо важлива під час маршрутизації перевезень залізничним і річковим транспортом)
Ремонтна	Забезпечення місця і технічних засобів для ремонту суден та інших транспортних засобів
Промислова	Проявляється в концентрації навколо портів промислової зони з підприємствами галузей, що використовують морський транспорт для доставки сировини та вивезення готової продукції
Торгова	Полягає в діяльності з акумуляції та розподілу товарів
Підприємницька	Метою є забезпечення життєздатності порту в умовах скорочення або скасування державного субсидування діяльності портів і розвитку їх матеріально-технічної бази

Джерело: складено автором на основі [3; 4].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Під час дослідження функцій з виробничих та управлінських позицій, які реалізуються комерційними підприємствами та державними організаціями, можна виявити три функціональні аспекти, що відображають сутність морського торговельного порту, його стратегію, місію та відносини між внутрішнім та зовнішнім середовищем портового співтовариства (рис.).

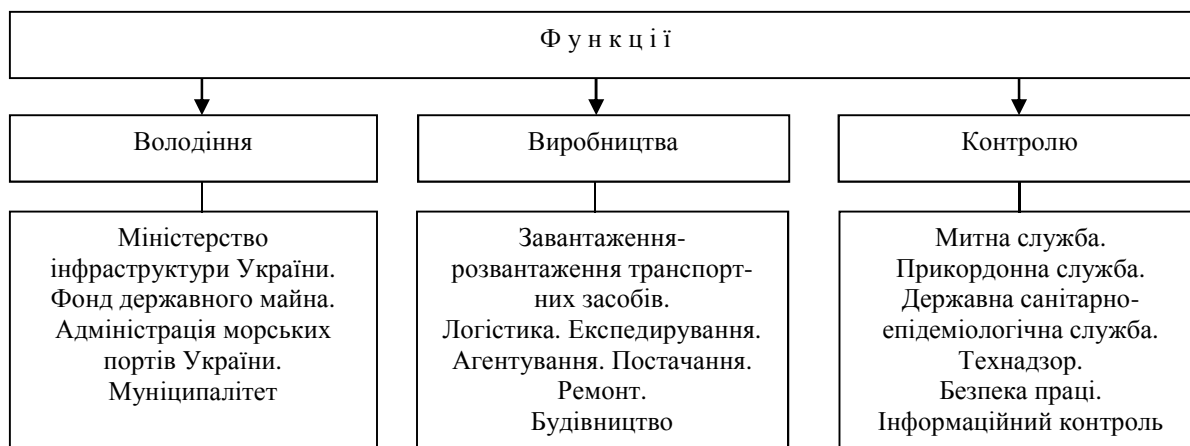


Рис. Тріада функцій морського торговельного порту

Спираючись на зазначений аналіз підходів до класифікації портових функцій та перспективні напрямки розвитку портового господарства, функції підприємств і організацій портової діяльності, з метою розроблення оптимальної системи управління ними, слід класифікувати таким чином:

1) адміністративні (державні) – державний контроль за мореплавством у портових водах, контроль за дотриманням митного, прикордонного, санітарного та інших режимів у портовій зоні, контроль за використанням державного майна, дотриманням діючих законів і нормативно-правових актів України та міжнародних правил і угод;

2) комерційні (господарські) – виконання завантажувально-розвантажувальних робіт, обслуговування транспортних засобів, комерційне зберігання вантажів, інформаційні та логістичні послуги, роботи та операції портофлоту тощо.

Проте під впливом процесів глобалізації економіки, зростання міжнародної торгівлі, розвитку транснаціоналізації бізнесу нині відбувається розширення кола функцій, що виконуються морським торговельним портом. Підтвердженням цього факту є активний розвиток логістики. Враховуючи світовий досвід, відзначимо, що розвиток глобальних логістичних стратегій здійснюється за допомогою вертикальної і горизонтальної інтеграції в судноплавство і портовий сектор, що дозволяють створювати групові синергії [12]. У цьому плані можна виділити логістичну функцію морського порту, що забезпечує «взаємну спеціалізацію» між спеціалізованими портами та компаніями в різних країнах світу (Великобританія, Нідерланди, Бельгія, Японія, Канада, США) [10].

У науковій роботі [11] зазначається, що розвиток більшості прибережних міст зумовлювався саме функціями морського порту, які змінилися і модифікувалися під впливом факторів зовнішнього середовища, включаючи глобалізаційні процеси та науково-технічний прогрес. У кожному окремому випадку функціонування морського порту і розвиток портового регіону мають свій унікальний характер взаємодії, який проявляється у просторовому розвитку прибережних територій і має політичне й економічне значення [5]. Проте з часом зростання масштабу транспортної системи призводить до проблеми надмірної концентрації та соціально-економічної дезорганізації морського порту [11], що вимагає особливої уваги з боку топ-менеджменту країни під час планування розвитку прибережних і портових територій [8].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

В умовах стрімкого розвитку контейнерних і мультимодальних перевезень більша частина вантажопотоків виробничих і продовольчих товарів піддалася контейнеризації. Цей тренд сприяв появі концептуальної функції морського порту – «морські ворота» (від англ. Gateway – ворота), що дозволяє поєднати портові регіони між собою як у межах однієї держави, так і з різними країнами світу за допомогою міжнародного транспорту [7].

Слід зазначити, що морський порт як транспортний вузол виконує функцію «морських воріт» не через особливості свого розташування, а в силу певних технічних якостей, які обумовлені вимогами ринкової економіки та науково-технологічним прогресом. В основі цієї концепції використана економія від масштабу за рахунок консолідації вантажопотоків, яка має більше значення для контейнерних перевезень, проте відноситься і до інших видів вантажів. Відповідно, «морськими воротами» можуть позначатися як великі морські порти, обробні великі вантажо-, пасажиропотоки і великотоннажний торговий флот, так і інші важливі логістичні центри (наприклад, внутрішні порти), що є ключовими наземними логістичними вузлами для окремого морського порту або терміналу в порту.

Більшість учених поділяють думку про те, що морський порт є полюсом економічного зростання, оскільки його функціонування детермінує соціально-економічні процеси, за допомогою забезпечення податкових надходжень у бюджет, а також збільшення доходів бізнесу і населення [8]. Це пояснюється тим, що морський порт як елемент транспортної інфраструктури забезпечує доступ до більш дешевих світових сировинних і товарних ринків, дозволяє досягати економії від масштабу як у виробництві, так і в торгівлі та є конкурентною економічною перевагою [6]. З іншого боку, морський порт реалізує попит на міжнародні перевезення і є джерелом негативних екстерналій. Впровадження інноваційних технологій і стратегій у системи транспортування вантажів передбачає скорочення робочих місць, при цьому зростання вантажообігу порту не гарантує зростання доходів бюджету регіону. Тому зниження позитивного впливу морського порту на економіку, за умови збереження або збільшення рівня екстерналій, зумовлює необхідність визначення доцільності інвестицій у морську і наземну транспортну інфраструктуру [9].

Індустріалізація функцій морського порту сприяє створенню промислових комплексів у портових містах, а також появі великотоннажних суден для перевезення навалювальних вантажів. Так, «індустріальні портові зони» концентруються в безпосередній близькості до морського порту, що дозволяє досягати економії на транспортних витратах. При цьому індустріальні функції морського порту орієнтовані на перероблення імпортованих сировинних товарів перед їх експортуванням. Отже, індустріальні зони, розташовані біля морських портів, є генераторами імпорту та експорту товарів, забезпечують економічний розвиток та зайнятість населення. Яскравим прикладом портових індустріальних зон є Maritime Industrial Development Area – приморський район індустріальної забудови. При цьому індустріальні функції морського порту забезпечують не тільки ефективність транспортних і розподільних операцій, але і є основним чинником економічного зростання.

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумок, слід зазначити, що сучасний морський порт у системі мультимодальних транспортних зв'язків може перетворюватися у великий міський центр, промисловий комплекс або логістичний центр, який виконує роль промислово-транспортного вузла, за допомогою реалізації транспортних, розподільчих та індустріальних функцій і є детермінантою регіонального та загальнодержавного розвитку. Основна функція морського порту полягає у реалізації допомогою виконання навантажувально-розвантажувальних робіт, а також передбачає проміжне зберігання

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

вантажів у порту. При цьому впровадження інноваційних технологій у суднобудуванні та машинобудуванні, використання автоматизованих систем управління в логістиці зумовлюють трансформацію і появу нових функцій порту. Таким чином, морський порт є промислово-транспортною підсистемою, що забезпечує інтеграцію наземного і морського видів транспорту, за допомогою реалізації логістичних та індустріальних функцій порту, економічна цілеспрямованість та детермінаційний характер яких підвищує ефективність функціонування порту і створює економічний ефект у розвитку портового регіону.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. В. Україна сподівається на трансшипмент [Електронний ресурс] / Н. В. Волкова // Трансп. портал. – 2011. – Режим доступу : <http://www.trans'port.com.ua/index.php?newsid=2405>.
2. Вардіашвілі А. В. Проблеми функціонування морських портів України в післякризовий період / А. В. Вардіашвілі, Н. Е. Вардіашвілі // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті : зб. наук. пр. – Одеса : ОНМУ, 2011. – Вип. 35. – С. 145–154.
3. Винников В. В. Проблемы комплексного развития морского транспорта / В. В. Винников. – Одесса : Феникс, 2005. – 300 с.
4. *Функции морских портов* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.virtual.ks.ua/essays-term-papers-and-diplomas/1420-the-functions-of-seaports.html>.
5. Bennett R. and Gabriel H. Reputation, trust and supplier commitment: the case of shipping company/seaport relations / R. Bennett // *Journal of Business and Industrial Marketing*. – Vol. 16. – No 6. – 2011. – P. 424–438.
6. Bird J. H. *Seaports and Seaport Terminals* / J. H. Bird. – London : Hutchinson University Library, 1971. – P. 98–101.
7. Bird J. H. *The Major Seaports of the United Kingdom* / J. H. Bird. – London : Hutchinson University Library, 1963. – P. 14–17.
8. Coase R. H. 1991 Nobel Lecture: The Institutional Structure of Production / R. H. Coase // In: *The Nature of the Firm: Origins, Evolution, and Development*. Edited by: O. E. Williamson and S. G. Winter. – New York : Oxford University Press, 1991. – P. 225–241.
9. Goss R. O. An Early History of Maritime Economics / R. O. Goss // *International Journal of Maritime Economics*. – Vol. 4. – 2002. – P. 390–404.
10. Hall P. V. Mutual Specialisation, Seaports and the Geography of Automobile Imports / P. V. Hall // *Tijdschrift voor economische en sociale geografi*. – Vol. 95. – No 2. – 2004. – P. 135–146.
11. Hoyle B.S. The port–City interface: Trends, problems and examples / B. S. Hoyle // *Geoforum*. – Vol. 20. – No 4. – 1989. – P. 429–435.
12. Olivier D., Slack B. Rethinking the port / D. Olivier, B. Slack // *Environment and Planning A*. – Vol. 38. – 2006. – P. 1409–1427.